

LAG Haderslev-Tønders udviklingsstrategi for perioden 2014 – 2020.

November 2014

MINISTERIET FOR
**BY, BOLIG OG
LANDDISTRIKTER**

Den Europæiske Landbrugsfond
for Udvikling af Landdistrikterne

Danmark og Europa investerer i
landdistrikterne

Indledning og praktiske oplysninger:

Ved lokalstyret udvikling tager lokale aktører ansvar for etableringen af et lokalt partnerskab, der udarbejder og gennemfører en lokal udviklingsstrategi for deres område. Et partnerskab finder sammen og opretter en lokal aktionsgruppe.

Den lokale udviklingsstrategi er aktionsgruppens og bestyrelsens styringsværktøj. Strategien skal afspejle de nationale mål for lokalstyret udvikling. Hovedmålsætningen for lokalstyret udvikling er at fremme vækst og jobskabende erhvervsudvikling og forbedre rammevilkårene i landdistrikterne.

Strategien skal forfølge disse mål gennem anvendelse af LEADER-metoden, der er en såkaldt "bottom-up" metode. Det betyder, at ideerne og initiativerne skal komme nedefra fra de lokale aktører. Strategien skal indeholde en vision og mål for indsatsen samt kvantificerbare mål for output eller resultater inden for de indsatsområder, som aktionsgruppen prioriterer i strategien.

Strategien skal medvirke til, at bestyrelsen kan fokusere på og udvælge de projekter til tilskud, der bedst kan bidrage til at nå målene i den lokale udviklingsstrategi. Strategien skal derfor bl.a. indeholde en situationsanalyse, en vision for udviklingen af det geografiske område og kriterier for prioritering af projekter..

Strategien skal sikre en sammenhæng mellem situationsanalysen og de mål, aktionsgruppen vil forfølge i løbet af programperioden. Tilsvarende er det vigtigt, at der er sammenhæng mellem den projektbevilling, aktionsgruppen har til rådighed, og aktionsgruppens mål.

Aktionsgruppen skal udfylde alle skabelonens punkter. Det anbefales, at læse hele skabelonen igennem, inden punkterne besvares og orientere sig i bekendtgørelse nr. 927 om tilskud til oprettelse og drift af lokale aktionsgrupper under Landdistriktsprogrammet for perioden 2014 – 2020.

Inden indsendelse til Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter skal strategien være godkendt af medlemmerne af aktionsgruppen, de pågældende kommuner og regioner, som strategien omfatter.

Frist for indsendelse af udviklingsstrategien er den 1. december 2014. Indsendelse af udviklingsstrategien med eventuelle bilag sendes til netvaerkscenter@mdbl.dk.

Ministeriet kan meddele dispensation for fristen for indsendelse af **den lokale udviklingsstrategi**. Den lokale aktionsgruppe skal i givet fald inden fristens udløb sende en begrundet anmodning til Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter.

Alle udviklingsstrategier vil blive behandlet af Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter med bistand fra et til formålet nedsat Indstillingsudvalg. På baggrund af udvalgets indstillinger, godkender ministeren udviklingsstrategierne.

Vejledning til udfyldning af skabelonen kan fås hos ekstern konsulent Kirsten Malling Olsen på tlf. 25 47 65 62 eller mail: kirsten@malingo.dk

Indhold

Indhold

A. Navn og adresse	5
B. Kontaktperson (formand for den lokale aktionsgruppe)	5
C. Bilag	5
D. Redegørelse for processen for udarbejdelse af strategien.....	6
E. Analyse af området	7
F. Strategiens vision og handlingsplan, mål, aktiviteter og forventede resultater	10
1. Erhvervsrettede tiltag.....	11
2. Forbedring af rammevilkår.....	11
G. Andre planlagte mål og målsætninger.....	15
H. Aktionsgruppens forvaltning af strategiens gennemførelse	15
I. Finansiering af strategien og tidsplan	18
J. Prioriteringskriterier for udvælgelse af ansøgninger til tilskud	21
K. Bemærkninger og eventuelle andre overvejelser, aktionsgruppen har gjort sig.....	23
L. Underskrifter.....	23
Bilag	24
LEADER-principperne	24
SWOT analysen.....	25

Kort resumé af strategien

Til brug for præsentation af strategien (f.eks. på hjemmeside)

Maks. 2.000 anslag

Vores overordnede mål med LAG-indsatsen er at fremme etableringen af nye arbejdspladser og forbedre rammevilkårene i landdistrikterne.

LAG Haderslev-Tønder er nyetableret gruppe, som har arbejdet i oktober 2014 med at udvikle en ny strategi for områderne. Bestyrelsen har udarbejdet SWOT analyse og gennemført dialogmøder/fokusgruppeinterviews med udvalgte interessenter og kommende samarbejdspartnere. På denne baggrund er der formuleret nye indsatser og aktiviteter for den kommende arbejdsperiode 2015-2020.

Vores vision er:

Vågen, vild og visionær – for naturlige oplevelser

Vores overordnede indsatser er:

1. Iværksættere – Sønderjyder kan og vil.
2. Tomme bygninger – gentænk forladte og tomme bygninger.
3. Bosætning.
4. Smag på Sønderjylland – madoplevelser.
5. Den sønderjyske historie i nye oplevelser og fortællinger.
6. Naturen i alle former.
7. Unge i fart.

Vi har besluttet, at LAG midlerne frem over fordeles med 75% til de 4 første overordnede og erhvervsrettede indsatser og med 25% til de sidste 3 rammeforbedrende indsatser.

A. Navn og adresse

A.1. Navn på den lokale aktionsgruppe: LAG Haderslev - Tønder
A.2. Den lokale aktionsgruppes adresse (vejnavn, postnummer og by) Kildebjergsvej 6, Brøns, 6780 Skærbæk.
A.3 Aktionsgruppens e-mailadresse (hvis oprettet) johanne@trisect.dk
A.4. Aktionsgruppens telefonnummer (hvis oprettet) 61783318

B. Kontaktperson (formand for den lokale aktionsgruppe)

B.1. Formand: Johanne Marie Ludvigsen	
B.2. Formandens adresse (vejnavn, postnummer og by): Kildebjergsvej 6, Brøns, 6780 Skærbæk.	
B.3. Telefonnummer: 61783318	B. 4. E-mail: johanne@trisect.dk

C. Bilag

C.1. Dokumenter der vedlægges den lokale udviklingsstrategi:
Bilag 1. SWOT analyse. Udarbejdet af den nye LAG bestyrelse d. 9. oktober 2014. Bilag 2. Oversigt over inviterede nøglepersoner til fokusgruppeinterviews/dialogmøder.

D. Redegørelse for processen for udarbejdelse af strategien

D.1 Inddragelse af lokale aktører i strategiens tilblivelse

Giv her en redegørelse for

- Hvordan og hvilke centrale aktører er blevet inddraget i udarbejdelse af udviklingsstrategien.
- Hvordan den lokale godkendelsesprocedure er blevet gennemført.

Centrale aktører omfatter:

- Aktionsgruppens bestyrelse og medlemmer
- Lokale organisationer, foreninger, borgere og erhvervsliv
- Kommuner og region
- Koordinatorer, konsulenter m.v.

Ad D.1)

Der er tale om to nye LAG grupper og områder, der skal fusioneres. Samtidig har Ministeriet for By Bolig og Landdistrikter (MBBL) bedt om en omfattende og ambitiøs udviklingsstrategi, der skal udvikles, beskrives og vedtages i de berørte politiske fora og afleveres til Ministeriet d. 1. december. Det betyder en reel arbejdsperiode på knap 4 uger.

Forskellige spændende borgerinddragelsesaktiviteter har været foreslået. Bl.a. inddragelse af kunstnere og kulturfolk fra de to kommuner, en større landdistrikts- og kulturkonference samt andre metoder efter LEADER modellen og REACH OUT innovationsmetoderne. Dette har desværre ikke kunne lade sig gennemføre. Og det skyldes ikke manglende vilje i den nye LAG bestyrelse – men udelukkende den uhørt stramme nationale tidsplan, der er lagt over dette udviklingsarbejde. På denne baggrund vil vi i det følgende redegøre for vores yderst effektive proces:

Som optakt til arbejdet med udviklingsstrategien er gennemført en workshop i den nyetablerede bestyrelse valgt på generalforsamlingen d. 23. september 2014. Medlemmerne har som forberedelse fået en "hjemmeopgave", hvor de forholder sig til udviklingsområder, målgrupper og mulige fremstød. Hjemmeopgaven har således været medlemmernes forberedelse til en fælles analyse af udviklingsbehov og potentialer i Haderslev og Tønderområderne.

På den første workshop har vi først i grupper, senere i fællesskab udarbejdet en SWOT analyse over det samlede områdes styrker, svagheder, muligheder og trusler. (Se Bilag 1.)

Endvidere har vi diskuteret sammenhængen med de to kommuners udviklingsindsatser og udviklingsstrategier. Endelig har vi også diskuteret graden af brugerinvolvering og præcist hvem, LAG bestyrelsen ønsker at involvere efterfølgende i fokusgruppeinterviews og dialogmøder.

Vi har tilgodeset både de lokale organisationer, foreninger, ildsjæle og erhvervsliv. (Se oversigt over inviterede nøglepersoner i Bilag 2).

Et notat med konklusioner og rammer og retning for det videre arbejde er udarbejdet.

Vi har gennemført 2 forskellige fokusgruppeinterviews og dialogmøder med udvalgte nøglepersoner fra de to kommuner.

Første dialogmøde med erhvervsråd og virksomhedsejere. En god blanding af fagligheder er tilgodeset ligesom vi har tilstræbt, at både folk med og uden kendskab til LAG støttemulighederne deltager.

Andet dialogmøde med lokale turistaktører, eventmagere og kulturaktører. Igen har vi taget hensyn til de geografiske repræsentationer og til forskellige fagligheder.

Temaerne har været: Udviklingsmuligheder og behov. OPP samarbejder og andre tværgående vækstprojekter. Efter fokusgruppeinterviews, har vi tilrettelagt et fælles forum, hvor LAG bestyrelsesmedlemmerne blevet involveret i fælles drøftelser om fremtidige muligheder med nøgleperso-

nerne.

Perspektivet i de involverende aktiviteter er, at disse nøglepersoner efterfølgende kan være levende ambassadører for det samlede LAG arbejde i Haderslev og Tønder kommuner. Vi vil derfor bestræbe os på, at inddrage disse ressourcepersoner igen i den løbende udvikling/justering af LAG arbejdet. Fx som særligt indbudte ved den årlige generalforsamling, i temadiskussioner eller lignende.

I det følgende har vi samlet op på de forskellige bidrag fra borgerinddragelsesaktiviteterne. Forslag til indsatsområder og idékatalog med skitser til samarbejdsprojekter og konkrete handlinger er udarbejdet til LAG bestyrelsesmøde nr. 2.

Herefter udarbejdes forslag til vision og mål, indsatsområder og idékatalog med skitser til samarbejdsprojekter og konkrete handlinger.

På LAG bestyrelsesmøde nr. 3. har vi drøftet og konkluderet på mål, handlingsplan, finansieringsplan og et nye pointsystem med prioriteringskriterier. Endelig har vi fastlagt et budget i forhold til de strategiske mål og indsatser.

Lag bestyrelsen har godkendt udviklingsstrategien d. 10. november, 2014.

Udviklingsstrategien er sendt i høring hos medlemmerne d. 11 november med deadline d. 21. november. Evt. høringssvar behandles af LAG bestyrelsens formandskab.

Myndighederne ved Haderslev og Tønder kommuner samt Region Syd har godkendt udviklingsstrategien efter flg. tidsplan:

11. november 2014 – indsendelse til Haderslev Kommune: Byrådet d. 25. november

11. november 2014 – indsendelse til Tønder Kommune: Byrådet d. 27. november

13. november 2014 – indsendelse til Regionsrådet som holder møde den 24. november (Regionsrådet har meddelt deres beslutning om, at udviklingsstrategien godkendes administrativt på vegne af både Region Syddanmark og Vækstforum).

E. Analyse af området

E. 1 Situationsbeskrivelse af området og en analyse af de lokale udfordringer, udviklingsbehov og potentialer:

Situationsbeskrivelsen skal være statistisk underbygget, og indeholde en analyse af områdets styrker, svagheder og de muligheder og trusler, der er kendetegnet for aktionsgruppens geografiske område (en SWOT analyse).

Beskriv hvilke udfordringer og potentialer, som aktionsgruppen vil arbejde videre med i den lokale udviklingsstrategi.

Som bilag findes en kort beskrivelse af anvendelsen af SWOT analysen.

Der er tale om en **udbygning** af den beskrivelse, aktionsgruppen gav i ansøgningskemaet om godkendelse som tilskudsberettiget aktionsgruppe. Punkterne er:

1. Infrastruktur (trafikforhold, uddannelses- og sundhedsforhold, energiforsyning).

Haderslev og Tønder områderne er voldsomt udfordret på infrastrukturen. For Haderslev kan det specielt nævnes, at byen er tæt beliggende ved motorvejen A45. Aarø færgeren har en meget vigtig

funktion i lokalområdet. Togdriften og sporudvidelserne er en vigtig brik i den samlede infrastruktur. Det skal også nævnes, at Flyvestation Skrydstrup har en helt speciel status for lufttrafikken i området.

For Tønder skal der specielt peges på udfordringerne med den manglende udbygning af hovedvej A11, færgefarten mellem Rømø og Sild, og vedligeholdelsen af dæmningen til Rømø. Esbjerg-Niebuil banen har stor betydning for den regionale og lokale infrastruktur. Begge kommuner løser busdriften i et samarbejde med Sydbus, hvor der desværre mangler kommunale sammenhænge i trafikken og infrastrukturen til naboområderne. Det er således meget vanskeligt at komme med kollektiv trafik fra Haderslev området til Vestkysten og Tønderområdet generelt.

I hele området er der et godt og nuanceret offentlig uddannelsessystem, som kombineret med de private institutioner giver et bredt uddannelses tilbud. Der findes gymnasier, handelsuddannelsesinstitutioner, faglige grund- og efteruddannelser samt sygeplejeskoler, fysioterapeut og ergoterapeutuddannelser samt seminaruddannelser i området. I forhold til universitetsuddannelser forlader de unge området for at videreudanne sig.

Som i resten af landet er der fokus på sundhed i LAG Haderslev-Tønder området. Både offentlige og private aktører arbejder for en stærk forebyggende indsats tæt forankret i Region Syddanmarks sundhedspolitik. Men der er igen tvivl om, at lukningen af Tønder Sygehus og varslingen af Haderslev Sygehus har rystet lokalområderne. Helikoptertjenesten er af altafgørende betydning for hele området.

I LAG Haderslev-Tønders område er der et stort fokus på alternative energi-former. Det skyldes bl.a. de store landbrugsbedrifter, der arbejder for etableringen af biogasanlæg, vindmølleindustrien i Nordsøen og det nationale solenergi fokus.

2. Natur, inkl. udnyttelse/benyttelse.

LAG Haderslev-Tønder favner som den eneste danske LAG geografisk fra Østkysten til Vestkysten. Der vil altid være specielle udfordringer, der skal løses, i forbindelse med kystnære områder og de dertil knyttede bosætningsmuligheder, beskyttelsesområder og erhverv. Af helt speciel natur, vil vi pege på tunneldalen v. Haderslev Fjord, Aarø, Lindet Statsskovdistrikt, Gram Lergrav, Nationalpark Vadehavet og marsklandet. Landskabet er samtidigt præget af koncentrationen af landbrug i området.

3. Eventuelle særlige miljømæssige forhold

Ud over det specielle ved LAG området – at vi har vand/hav både til øst og til vest – er der ingen særlige miljømæssige forhold.

4. Erhvervsstruktur – små, store virksomheder, iværksættere, beskæftigelsesudvikling m.m.

Haderslev Kommune kunne i 2013 præsentere 23.421 arbejdspladser, heraf 14.564 private.

I perioden 2010-2012 har der været en tilbagegang på 6,3% i Haderslev.

Andelen af de beskæftigede i alderen 25-64 udgjorde i 2012: 74,1%.

De 5 største private erhvervsbrancher i Haderslev er: Fødevarer, byggeri/boliger, transport, IT samt beklædning.

I 2011 blev der registreret 155 nye virksomheder i Haderslev.

Tønder Kommune kunne i samme periode præsentere 17.329 arbejdspladser, heraf 11.960 private.

I perioden 2010-2012 har der været en tilbagegang på 2,8% i Tønder.

Andelen af de beskæftigede i alderen 25-64 udgjorde i 2012= 73,4 %.

De 5 største private erhvervsbrancher i Tønder er: Fødevarer, beklædning, turisme, byggeir/boliger samt transport.

I 2011 blev der registreret 97 nye virksomheder i Tønder.

5. Områdets befolkning: Befolkningssammensætning (alder, køn) og -udvikling, tilflytning/fraflytningsmønstre m.m. Opgiv områdets samlede areal og befolkningstal samt tæthed

Haderslev havde 56.100 indbyggere i 2013 hvoraf 50,5% var i alderen 25-64 år.

I perioden 2008-2013 var der en befolkningstilbagegang på -0,6%

I perioden 2002-2013 var der en samlet tilflytning på 1,6%

Indkomsten pr. indbygger var i 2011: 218.900 kr.

I 2012 havde 25,3% af befolkningen i Haderslev en grunduddannelse og 44,4% havde en erhvervsfaglig uddannelse.

Tønder havde 38.600 indbyggere i 2013, hvoraf 50,3% var i alderen 25-64 år.

I perioden 2008-2013 var der en befolkningstilbagegang på 4,2%.

I perioden 2002-2012 var der en samlet tilflytning på - 8,2%.

Indkomsten pr. indbygger var i 2011: 209.900 kr.

I 2012 havde 27,9% af befolkningen i Tønder en grunduddannelse og 48,3% havde en erhvervsfaglig uddannelse.

For hele LAG Haderslev – Tønders område er det primært de unge i alderen 18-28 der fraflytter.

Om pendling og arbejdspladsernes placering.

Fra **Tønder** pendler borgerne primært til Aabenraa. I 2012 valgte 1280 at drage til Aabenraa.

Til gengæld arbejdede 1190 Aabenraa-folk i Tønder.

Haderslev afgiver hver dag pendlere til alle nabokommunerne, med Kolding som den største aftager af 2648 indbyggere fra Haderslev. Til gengæld modtager Haderslev 1447 pendlere fra Kolding og 1421 pendlere fra Aabenraa.

Arbejdspladsernes placering for pendlere har også betydning. På en time kan man nå 296.900 arbejdspladser fra Haderslev By. Fra Tønder By kan man på en time nå 72.200 arbejdspladser. Der er således flere arbejdspladser pr indbygger og der er flere jobmuligheder i Haderslev end i Tønder.

Herudover er der både tysk ind- og udpendling til og fra begge kommuner, men vi har ikke de aktuelle tal herfor.

6. Kulturelle forhold – beskriv forhold/kendetegn for området.

Udover hele LAG Haderslev-Tønders område er der et hav af kulturtilbud og -institutioner. Området er kendt for sine festivaler, teatre, udøvende kunstnere og kunstnersammenslutninger, markeder, kulturhuse, museer, den kulturhistoriske tyngde og det sprudlende, mangfoldige foreningsliv.

Kilder:

Kommunale nøgletal for udvikling i Region Syddanmark. Kontur 2013 Tønder & Kontur 2013 Haderslev.

Destination Sønderjylland.

Erhvervsstrategierne for Haderslev og Tønder Kommuner.

F. Strategiens vision og handlingsplan, mål, aktiviteter og forventede resultater

F. 1 Udviklingsstrategiens vision

Opstil en vision for aktionsgruppens virke i programperioden.

Visionen skal udtrykke aktionsgruppens overordnede målsætning om, hvilken retning LAG'ens geografiske område skal udvikle sig i, og hvordan området skal se ud om et givent antal år, eksempelvis i 2020, hvor programmet slutter.

En vision kan for eksempel se sådan ud:

- *Visionen for LAG-FREMTID er, at bidrage til at det geografiske område i 2020 er et mere attraktivt bosætningsområde med social og kulturel sammenhængskraft karakteriseret ved økonomisk vækst og beskæftigelsesmuligheder baseret på et økonomisk bæredygtigt erhvervsliv, en smuk og indbydende natur samt et velfungerende udbud af offentlige og private serviceydelser til gavn for alle i området.*

Ad. F.1)

Vores vision er:

Vågen, vild og visionær – for naturlige oplevelser

Med denne sloganagtige og korte vision mener vi:

”Vågen” er betegnelsen for dét, LAG områderne er og vil være.

”Vild” - fordi vi efterlyser vildskab i ideerne.

”Visionær” – fordi vi vil understøtte visionært iværksætteri.

”De naturlige oplevelser” er hele rammen for LAG arbejdet og for borgerne i Haderslev-Tønderområderne.

F.2 Strategiens mål

Til opfyldelse af strategiens vision opstilles en række mål ud fra situationsbeskrivelsen og SWOT-analysen. Målene skal være klare og kunne gennemføres gennem en række målbare aktiviteter.

Målet er eksempelvis: Styrke salget af lokale kvalitetsfødevarer

Ad F.2)

På baggrund af vores SWOT analyse, situationsbeskrivelsen samt dialogmøderne med interessenter har vi besluttet os for 7 indsatsområder.

Disse indsatsområder er begrundet i vores forventning om en beskedent bevilling på 3,6-4 millioner kroner årligt. Så vi vil være realistiske og fokusere vores ressourcer. Vi vil derfor som udgangspunkt understøtte de aktiviteter og indsatser, der allerede pågår og fungerer i Haderslev og Tønder områderne, og hjælpe til med at indsatserne bliver endnu bedre og stærkere.

1. Erhvervsrettede tiltag

LAG Haderslev-Tønder vil støtte erhvervsbaserede tiltag, der udvikler virksomheder og fastholder/skaber arbejdspladser – både blandt iværksættere og etablerede virksomheder. Indsatsen er fordelt på 4 områder:

Iværksættere - Sønderjyder kan og vil

- Vi vil medvirke til at synliggøre og styrke ”erhvervsfødekæden” ved at åbne op for nye jobmarkeder og nye samarbejder, lokalt, nationalt og internationalt.

Smag på Sønderjylland – madoplevelser

Sønderjylland er i dag et af de steder, hvor den unikke gastronomi er bedst bevaret og fortsat sætter sit tydelige præg på det moderne sønderjyske køkken.

- Vi vil medvirke til at synliggøre det sønderjyske køkken som noget ganske særligt ved fokusere på projekter, hvor madoplevelser og udvikling og salg af fødevarer medvirker til at etablere og udvikle virksomheder.

Tomme bygninger – gentænk forladte og tomme bygninger

- Vi vil medvirke til at tomme erhvervsbygninger, industribygninger, landbrugsbygninger eller institutionsbygninger bliver gentænkt og brugt i nye sammenhænge. Således at iværksættere, nye tilflyttere eller det lokale foreningsliv har mulighed for at etablere sig og herigennem medvirke til at vende områdets udvikling i en positiv og dynamisk retning.

Den sønderjyske historie i nye oplevelser og fortællinger

- Vi vil medvirke til at skabe sammenhæng mellem de stedbundne lokale historier, de historiske rammer og fortællinger og lokale virksomheder.
- Vi vil også åbne os for omverdenen og møde nye kulturer og indgå i grænseoverskridende alliancer, der kan give øget vækst med fx kulturarven og den gode historie som omdrejningspunkt. Vi ligger centralt placeret lige midt mellem København og Hamburg i forbindelse med store events og koncerter.

2. Forbedring af rammevilkår

Gennem en forsat styrkelse og fokus på levende og attraktive lokalsamfund, er det LAG Haderslev-Tønders vurdering, at vi, i samarbejde med lokalbefolkning, de frivillige foreninger, erhvervslivet og ikke mindst de to kommuner, kan være med til at styrke gode aktiviteter i områdets lokalsamfund, og på den måde være med til at fastholde og øge bosætningen i områdets landsbyer. Følgende områder er i fokus i den forbindelse:

Bosætning

- Vi vil medvirke til at gøre det attraktivt at bo og at bosætte sig i Haderslev og Tønder områderne, hvor også landdistrikterne tilgodeses.

Naturen i alle former

- Vi vil medvirke til at synliggøre LAG Haderslev-Tønders store naturområder, der spænder vidt fra dalene, den rige muld og fjordene i Øst over højderyggen til Marsken, digerne og hele Vadehavet. Vi vil formidle og synliggøre, at man inden for LAG området kan se og opleve næsten hele Danmarks natur på ganske få kilometer. Og de mange muligheder det åbner for både erhverv, bosætning og re-

kreative udfoldelsesmuligheder.

Unge i fart

- Vi vil tage initiativ til særlige ungesatsninger for at gøre Haderslev-Tønder områderne attraktive for unge at bo i eller at besøge – igen.
- Understøtter ildsjæle og aktiviteter for unge i lokalsamfundet.
- Vi vil invitere unge til et temamøde, hvor vi kan drøfte og få ideer til, hvor LAG Haderslev-Tønder kan sætte ind. Samtidig vil vi høre deres meninger om, hvordan vi kan få dem tilbage til områderne efter endt uddannelse, og hvad der skal til, for at det er attraktivt at bo i vores områder.

75 % af LAG Haderslev-Tønders midler allokeres til indsatser på erhvervsrettet tiltag. Der vil forsøges at skabe en lilelig fordeling af midlerne på de 4 konkrete indsatsområder.

25% af LAG Haderslev-Tønder midler allokeres til indsatser under forbedrende ramme vilkår. Der vil forsøges at skabe en ligelig fordeling af midlerne under de 3 konkrete indsatsområder.

F.3 Aktiviteter

Aktionsgruppen skal opstille og beskrive de aktiviteter, som forventes iværksat for at nå udviklingsstrategiens mål.

Eksempler på aktiviteter, hvis målet er at styrket salget af lokale kvalitetsfødevarer:

- Styrke lokale fødevarenetværk
- Udvikling af nye lokale produkter
- Anvendelse af nye processer, teknologier og afsætningskanaler

Aktionsgruppens mål og forventede aktiviteter skal anføres i skemaet nedenfor.

Skemaet er i to dele. En del for de mål og aktiviteter der vedrører vækst- og jobskabende erhvervsudvikling og en del der vedrører forbedring af rammevilkårene.

Der udfyldes et skema *for hvert mål*, som aktionsgruppen har prioriteret. Til hvert mål kan aktionsgruppen anføre det antal aktiviteter, som findes nødvendige for at opfylde målet.

Inden for de standardkategorier, som er anført i skemaet, som fx investeringsomfang, antal projekter, antal job osv. skal aktionsgruppen udfylde det forventede antal og beløb.

Der er naturligvis tale om et skøn, men skal betragtes som et pejlemærke for det resultat som LAG'en ønsker og realistisk kan forvente at opnå gennem sine aktiviteter.

Som nøgletal for resultater vedr. jobskabelse og værdiforøgelsen benyttes følgende minimumtal: 10 millioner kroner i projektinvesteringer skaber som minimum 3 millioner kroner i værdiforøgelse (omsætning) og 3 fuldtidsarbejdspladser. Det gælder her skønsmæssigt for alle erhvervsrettede aktiviteter.

Hvis de forventede resultater af aktiviteterne skønnes at være højere, skal det begrundes i skemaet under bemærkninger. For samarbejdsaktiviteter kan det evt. være relevant idet der for et forholdsvis beskedent projektbeløb (etablering og drift af netværket i en periode) kan forventes en indirekte effekt, der skaber såvel nye job som værdiforøgelse blandt de deltagende i netværket.

Ad F.3) Aktiviteter og aktivitetsskema

Erhvervsrettede mål og aktiviteter <i>Aktiviteterne skal relatere sig til følgende temaer:</i>	Projektets investering		Antal Projekter	Antal bevarende Job Målt som fuldtid	Antal Nye Job	Værdiforøgelsen (Målt i omsætning)
	Tilskud 2015-2020	% andel af midler på området				
<ul style="list-style-type: none"> • Etablering af nye og udvikling af eksisterende mikrovirksomheder og små virksomheder • Erhvervsrettede samarbejdsaktiviteter (netværk, klynger m.v.) 						
Iværksættere - Sønderjyder kan og vil	10.800.000 kr.	40%	18	3	3	1.780.800 kr.
Tomme bygninger – gentænk forladte og tomme bygninger	4.050.000 kr.	15%	6	2	2	667.800 kr.
Smag på Sønderjylland – madoplevelser	5.400.000 kr.	20%	10	2	2	890.400 kr.
Den sønderjyske historie i nye oplevelser og fortællinger	6.750.000 kr.	25%	10	2	2	1.113.000 kr.
Total	27.000.000 kr.	100 %	44	9	9	4.452.000 kr.
Bemærkninger	Værdiforøgelsen skal forstås både i forhold til bevarelse af jobs og nye jobs. Antallet af støttende projekter er et estimat, da dette vil komme an på, hvilke projekter og tilskudsbeløb der søges om. Effekten forventes først at kunne aflæses, når projektet er gennemført, og tidligst 2022.					

Mål og aktiviteter, der forbedrer rammevilkårene for udvikling af landdistrikterne <i>Aktiviteterne skal relatere sig til følgende temaer:</i> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Basale serviceydelser</i> - <i>Byfornyelse og bevarelse af kulturarvven</i> 	Projektets investering		Antal Pro- jekter	Befolkning i landdistrikterne der får fordel af aktiviteterne Antal personer
	Tilskud 2015-2020 (Total LAG Ramme 2015-2020)	% andel af midler på området		
Bosætning	3.000.000 kr.	33,33%	12	5000.
Naturen I alle former	3.000.000 kr.	33,33%	10	5000
Unge I fart	3.000.000 kr.	33,33%	6	2000.
Total	9.000.000 kr.	100 %	23	12.000

Bemærkninger: Antallet af støttede projekter er et estimat, da dette vil komme an på dels, hvilke projekter og tilskudsbeløb der ansøges om. Effekten forventes også først at kunne aflæses, når projekterne er gennemført, og måske endda først et år eller to efter afslutning. Den fulde effekt af LAG Haderslev-Tønders indsats forventes således først at kunne endeligt aflæses tidligst i 2022.

G. Andre planlagte mål og målsætninger

G.1. Beskriv her eventuelle andre mål og målsætninger, som aktionsgruppen planlægger, men som ikke søges medfinansieret under Landdistriktsprogrammet

Ad G.1)

H. Aktionsgruppens forvaltning af strategiens gennemførelse

H.1 Beskriv hvordan der i gennemførelsen af udviklingsstrategien arbejdes med LEADER-principperne, og hvordan principperne kan forbedre mulighederne for at opfylde strategiens vision og mål (for mere om LEADER-principperne henvises til bilag):

1. Beskriv hvordan aktionsgruppen vil arbejde med netværk og klynger samt en helhedsorienteret tilgang til lokal udvikling, der integrerer forskellige sektorer og interessegrupper.

Beskriv også hvordan de forskellige aktører inddrages:

- Foreningens medlemmer
- Lokale organisationer, foreninger, borgere og erhvervsliv
- kommune og region

Her kan overvejes informations- og debatmøder, projektbesøg/møder, brugen af sociale medier, brug af pressen, nyhedsbreve, hjemmesider, overvejelser om hvordan aktionsgruppen når de unge, og om der er tænkt på køn og alder i inddragelsen af de lokale aktører. Beskriv også eventuelle overvejelser om etablering af arbejdsgrupper og netværk blandt og på tværs af de forskellige grupper af lokale aktører, fx mellem sektorer og mellem erhverv og foreningsliv.

Her kan også tilkendes, hvordan aktionsgruppen påtænker at deltage i regionale eller internationale samarbejdsaktiviteter- og projekter.

2. Beskriv hvordan der arbejdes med innovation

Innovation skal ses i en lokal sammenhæng, og kan defineres som nye aktiviteter, der ikke har været gennemført før i det pågældende lokalområde gennem anvendelse af ny viden eller anvendelse af kendt viden på nye måder.

Resultatet af processen kan være nye produkter i form af serviceydelser, nye erhvervs tiltag eller nye processer i form af teknologiske eller organisatoriske nyskabelser. Innovation skal således forstås bredt, hvor det er den lokale nyhedsværdi, der er afgørende.

Der lægges endvidere vægt på muligheden for overførsel af innovation såvel ind som ud af aktionsgruppens område.

Ad H.1)

Ad.H.1)

Formidling og involvering af forskellige sektorer og interessegrupper:

Allerførst vil vi formidle de nye kriterier for de kommende LAG ansøgninger.

Vi vil oplyse bredt til hele området bl.a. med de digitale medier til foreningens medlemmer, lokale organisationer, foreninger, borgere og erhvervsliv. Men vi vil også annoncere i de trykte medier.

Vi vil formidle i alle oplagte medier i de to kommuner og være omhyggelig med, at det er de samme oplysninger, der tilgår de to kommuner på deres hjemmesider, Facebook, Twitter og på organisationernes hjemmesider.

Vi vil hurtigt få udarbejdet en introduktionsfolder om LAG Haderslev-Tønder og ansøgningsprocedurer m.m. Folderen skal ligge fremme mange steder: På biblioteker, borgerservice på rådhusene og i bibliotekerne, kulturhuse, institutioner, idrætshaller og mange andre steder. Vi overvejer, at indsætte billeder af den nye bestyrelse med mail og mobilnumre, så folderen bliver mere personlig.

Vi vil naturligvis inddrage de nøglepersoner, som netop har været indkaldt og deltaget i dialogmøderne, som levende "ambassadører" for LAG arbejdet.

Infobreve fra de forskellige samarbejdsorganisationer skal/må meget gerne omtale LAG'en.

Vi vil gennemføre medlemsmøder hos nogle af de projekter, vi støtter.

Vi vil også gennemføre forberedende møder med potentielle ansøgere, drøfte forventningsafstemning og formidle de udfordringer, som ansøgerne kommer ud for med deres ansøgninger og også forberede dem på den tid, det kan tage at få behandlet ansøgningerne.

Vi vil også tage initiativ til særlige klyngemøder som omtalt under indsatsområde 1.

Vi vil etablere arbejdsgrupper og netværk på tværs af de to kommuner og på tværs af forskellige grupper af lokale aktører – alt efter behov.

Vi vil deltage på erhvervsmesser og andre relevante messer.

Vi vil søge at få lov til at formidle på kommunernes elektroniske tavler eller infostandere.

Vi vil udarbejde en effektiv pressestrategi, hvor vi vil fortælle de gode og konkrete historier, så folk kan relatere sig til arbejdet.

Regionale aktiviteter og internationale projekter:

LAG Haderslev-Tønder bestyrelsen vil naturligvis deltage aktivt i de relevante fora på både regionalt, nationalt og internationalt niveau.

Vi er meget interesserede i at indgå i grænseregionssamarbejde, ligesom vi også gerne indgår i samarbejder med vores tilgrænsende LAG naboer i Aabenraa og Sønderborg samt Esbjerg Kommune.

Vi arbejder med innovation på flg. måde:

Gennem samarbejde med andre aktører, der arbejder innovation fx erhvervsråd, uddannelsesinstitutioner med innovationslinjer og innovationsgrupper samt andre innovative virksomheder som fx Ecco.

H. 2 Aktionsgruppens organisering, beslutnings- og evalueringsprocedurer

Redegør for hvordan aktionsgruppen planlægger at gennemføre strategien ved brug af følgende punkter (aktionsgruppen kan tilføje yderligere punkter):

- Gennemførelse af bestyrelsesmøder
- Jobbeskrivelse for koordinator, ansættelsesforhold og bestyrelsens arbejdsgiverfunktion over for koordinator.
- Procedure for administration af driftsmidlerne og af projektmidlerne. Procedure der sikrer habilitet i bestyrelsen og koordinatorens arbejde
- Sikring af gennemsigtighed ved de valgte prioriteringskriterier og pointsystemer til brug ved vurdering af indkomne projektansøgninger.
- Sammenhæng til kommuners og regions udviklingsplaner og tiltag.
- Procedure for den løbende overvågning og evaluering af udviklingsstrategiens gennemførelse.
- Hvordan bestyrelsen løbende vil sikre den nødvendige viden og kompetencer.

Ad H.2)

Vi vil gerne hurtigt i gang med arbejdet:

Vi vil afholde op til 4 ansøgningsrunder og derfor også gennemføre bestyrelsesmøder i forbindelse med ansøgningsrunderne.

Derudover påtænker bestyrelsen ca. 2 årlige temamøder med ansøgere og andre samarbejdspartnere.

Det nye job som fælles koordinator for LAG Haderslev – Tønder områderne er under udarbejdelse og vil blive slået op hurtigst muligt.

Da vi desværre forudser, at vi ikke økonomisk kan oppebære en fuldtidsstilling, forventer vi, at den nye koordinator kan blive en del af et projekt- eller iværksættermiljø i en organisation eller i en kommune. Arbejdsgiverfunktionen vil derfor høre under organisationen/ kommunen.

Koordinatorjobbet vil bestå af en administrativ og projektkoordinerende del, hvor koordinatoren får stor handlfrihed og ansvar for løsningen af koordinatorfunktionen. Den nye koordinator kommer til at referere til formanden i det daglige LAG arbejde.

Vi følger procedurerne, som fremgår af de godkendte og tidligere fremsendte vedtægter fra den stiftende generalforsamling d. 23.9.2014. Vi henviser til § 10, 11 og 12.

Vi har også påbegyndt arbejdet med en forretningsorden, hvor vi bl.a. beskriver vores afklaringer omkring bestyrelsens og den kommende koordinators habilitet.

Således har vi besluttet, at hvis én fra LAG bestyrelsen er ansøger eller involveret i en ansøgning, så vil denne ansøgning blive behandlet som den første af alle ansøgninger. Herefter kan bestyrelsesmedlemmet deltage på lige fod med de øvrige i resten af mødet. Den kommende koordinator skal ikke lave indstillinger, og bestyrelsen vil kun behandle ansøgninger, der opfylder kriterierne. Derudover skal bestyrelsen handle med sund fornuft og bevilge penge til de projekter, de tror på.

LAG Bestyrelsen arbejder videre med en forretningsorden og godkender den senere.

Gennem besigtigelsesture vil vi ud og se, hvor LAG midlerne arbejder.

Til vurdering af de indkomne projektansøgninger vil vi som beskrevet i afsnit J.1. Ad.1. benytte de kriterier, som er udarbejdet og foreslået af Ministeriet (MBBL). Når vi har modtaget supplerende oplysninger fra

MBBL, vil vi genoptage drøftelserne og vurdere, om vi evt. skal tilføje yderligere.
Umiddelbart vil vi lægge stor vægt på LAG midlernes synlighed og projektansøgernes formidlingstiltag.

Sammenhæng til Haderslev og Tønder kommuners udviklingsplaner og tiltag sikres gennem de 2 valgte kommunalpolitikere i bestyrelsen. Region Syds udviklingsplanarbejde sikrer vi dels gennem den valgte regionspolitiker i bestyrelsen og dels gennem den særlige "Over LAG struktur", der er etableret i Region Syd. Her er der dannet en slags paraply for LAG regionsmedlemmerne og deres suppleanter, der mødes 3-4 gange årligt.

Vi planlægger at sikre den løbende overvågning og evaluering af udviklingsstrategiens gennemførelse ved at tage dette på som et fast punkt på de planlagte LAG bestyrelsesmøder.

Den nye LAG Haderslev-Tønder bestyrelse vil løbende sikre, at der er en god og åben kommunikation, hvor der skal være tid til videndeling på de enkelte møder og temamøder – uden at det dog overtager selve behandlingen af projektansøgninger.

Vi vil naturligvis være vågne over for seminarer, kurser m.m. som kan være relevante for bestyrelsens egen faglige udvikling og kompetencer i øvrigt.

I. Finansiering af strategien og tidsplan

I.1. Finansiering og tidsplan

Anfør beløb og fordeling mellem drifts- og projektmidler fra Landdistriktsprogrammet i perioden 2015-2020.

Opstil budget for driftsmidlerne (bestyrelsesmøder, koordinator, kompetenceudvikling af bestyrelse og koordinator, informationsaktiviteter, mm.)

Opstil budget for projektstøttemidlerne i forhold til fordeling imellem de opstillede mål, jf. tabel ovenfor.

Andelen til drift og administration, herunder til aflønning af faglig og administrativ koordinator, må højst udgør 20 % af aktionsgruppens samlede årlige budgetramme til projekter og administration.

Beskriv hvilke overvejelser og konkrete muligheder, der er i lokalområdet for yderligere finansiering af strategiens gennemførelse og medfinansiering af projekter.

Anfør en tidsplan for strategiens forventede gennemførelse i perioden 2015 – 2020.

Ad I.1)

I det følgende skitserer vi et årligt budget for 2015: Dette budget **kan** være gældende for hvert af de næste 4 år under forudsætning af, at det er det samme beløb, vi vil modtage i overslagsårene.

2015:

Forventet bevilling: 3.600.000 Kr.

Projektstøtte: 2.880.000 Kr. (75 % = 2.160.000 til de 4 første erhvervsfremmende indsatser og 25 %

= 720.000 kr. til forbedring af rammevilkår)

Driftsmidler: 720.000 Kr. (max 20% af 3.600.000 kr).

Vi har foreløbig fordelt driftsmidlerne på flg. måde:

Bestyrelsen:	90.000 Kr. (generalforsaml, bestyrelses & temamøder, transport, kurser)
Info.mat/markedsføring:	70.000 Kr.
Revisor:	40.000 Kr. (Landbrugscenteret i Skejby)
Koordinator:	520.000 kr. (inkl. Kontorplads, pension, feriepenge, m.m.)

Der er en stor ubekendt i dette: Hvor meget skal de enkelte LAGgrupper "aflevere" til MBBL i Guldborgsund? Vi kan frygte, at vi ikke er i stand til at ansætte en koordinator på fuld tid.

Vi vurderer, at der er sandsynlighed for at strategien kan gennemføres med yderligere medfinansiering fra bl.a. vækst- og udviklingspuljer i de to kommuner.

Tidsplan for strategiens forventede gennemførelse i perioden 2015 – 2020:

2015:

Ansættelse af koordinator

Udarbejdelse af pressestrategi.

Massiv formidling af støttekriterier suppleret med de gode historier og eksempler.

Koordinatorens og bestyrelsens opsøgende arbejde.

Gennemførelse af temamøde med samarbejdspartnere

Gennemførelse af 2 besigtigelsesture

Vi yder støtte til projekter, der falder inden for indsatsområderne.

2016:

Formidling af støttekriterier suppleret med de gode historier og eksempler.

Koordinatorens og bestyrelsens opsøgende arbejde.

Gennemførelse af 2 temamøder med samarbejdspartnere.

Gennemførelse af 1 besigtigelsestur.

Vi yder støtte til projekter, der falder inden for indsatsområderne.

2017:

Formidling af støttekriterier suppleret med de gode historier og eksempler.

Koordinatorens og bestyrelsens opsøgende arbejde.

Gennemførelse af 2 temamøder.

Gennemførelse af 1 besigtigelsestur.

Vi yder støtte til projekter, der falder inden for indsatsområderne.

2018:

Formidling af støttekriterier suppleret med de gode historier og eksempler.

Koordinatorens og bestyrelsens opsøgende arbejde.

Gennemførelse af 2 temamøder.

Gennemførelse af 1 besigtigelsestur.

Vi yder støtte til projekter, der falder inden for indsatsområderne.

2019:

Formidling af støttekriterier suppleret med de gode historier og eksempler.
Koordinatorens og bestyrelsens opsøgende arbejde.
Gennemførelse af 2 temamøder.
Gennemførelse af 2 besigtigelsesture.
Vi yder støtte til projekter, der falder inden for indsatsområderne.

2020:

Formidling af støttekriterier suppleret med de gode historier og eksempler.
Koordinatorens og bestyrelsens opsøgende arbejde.
Gennemførelse af 2 temamøder.
Gennemførelse af 2 besigtigelsesture.
Vi yder støtte til projekter, der falder inden for indsatsområderne.
Ny bevillingsperiode forberedes.

J. Prioriteringskriterier for udvælgelse af ansøgninger til tilskud

J.1.

Prioriteringen af projekter, som LAG'en ønsker at indstille til tilsagn, skal kunne dokumenteres på et objektivt og systematisk grundlag. Til formålet har Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter defineret 8 projektprioriteringskriterier, som skal indgå i prioriteringen af alle ansøgte projekter. Disse kriterier skal således indgå i strategien:

1. Projektbeskrivelse
2. Synlighed
3. Relevans
4. Lokal forankring
5. Samarbejde
6. Innovation
7. Udbytte (Økonomiske effekter, Miljømæssige effekter, Klimaeffekter, Sociale effekter og Kulturelle effekter)
8. Bæredygtighed

Listen af kriterier er ikke prioriteret. Der kan ikke ændres i disse standardkriterier, *men aktionsgruppen kan tilføje sine egne kriterier under de enkelte punkter.*

Der bør dog kun tilføjes flere kriterier eller uddybende kriterier hvis det er nødvendigt for at dække de mål, indsatsområder og prioriteter, som aktionsgruppen vil arbejde efter i udviklingsstrategien.

For eksempel:

Under punkt 2 om synlighed kan tilføjes; projektets synlige effekt og værdi som demonstration og inspiration for andre

Under punkt 5 om samarbejde kan tilføjes; samarbejde mellem øsamfund.

Under punkt 7 om udbytte kan tilføjes; bevaring og udnyttelse af området kulturhistoriske værdier

Kriterierne vil senere blive udmøntet i et pointsystem, som er under udvikling. Aktionsgrupperne vil derfor senere skulle arbejdes videre med de kriterier, som anføres i strategien.

Ad J.1)

I LAG Tønder har vi tidligere benyttet et særligt lokalt udarbejdet pointsystem til vurdering af projekterne.

Vi har drøftet og forholdt os meget positivt til de 8 oplyste kriterier, som understøtter vores udviklingsstrategi på en god måde:

1. Projektbeskrivelse
2. Synlighed
3. Relevans

4. Lokal forankring
5. Samarbejde
6. Innovation
7. Udbytte (Økonomiske effekter, Miljømæssige effekter, Klimaeffekter, Sociale effekter og Kulturelle effekter)
8. Bæredygtighed

Den nye bestyrelse i LAG Haderslev-Tønder er opmærksom på, at MBBL er i færd med at udvikle et point-system, til udmøntning af ovenstående kriterier.

Vi vil derfor afvente MBBLs udmeldinger for senere at kunne arbejde videre med disse kriterier.

K. Bemærkninger og eventuelle andre overvejelser, aktionsgruppen har gjort sig

K.1. Eventuelle bemærkninger og overvejelser
Ad K.1)

L. Underskrifter

(skal underskrives af ansøger/formanden og 2 bestyrelsesmedlemmer i forening - tegningsret)

Dato:	Formandens navn (blokbogstaver):
	Formandens underskrift:
	Jeg erklærer, at de afgivne oplysninger ovenfor er korrekte, og at jeg ikke har modtaget andre EU-tilskud til projektet og at jeg ikke har fortiet oplysninger af betydning for sagens afgørelse.
Dato:	Bestyrelsesmedlems navn (blokbogstaver):
	Bestyrelsesmedlems underskrift:
	Jeg erklærer, at de afgivne oplysninger ovenfor er korrekte, og at jeg ikke har modtaget andre EU-tilskud til projektet og at jeg ikke har fortiet oplysninger af betydning for sagens afgørelse.
Dato:	Bestyrelsesmedlems navn (blokbogstaver):
	Bestyrelsesmedlems underskrift:
	Jeg erklærer, at de afgivne oplysninger ovenfor er korrekte, og at jeg ikke har modtaget andre EU-tilskud til projektet og at jeg ikke har fortiet oplysninger af betydning for sagens afgørelse.

Bilag

LEADER-principperne

Det overordnede formål med LEADER-metoden er at sikre en høj grad af lokal borgerinddragelse og -indflydelse på udviklingen. Desuden er målet at skabe sammenhæng mellem de mange lokale udviklingstiltag og overføre viden og erfaringer fra landdistrikt til landdistrikt. Og hvordan gør man så det?

LEADER-metoden bygger på syv principper, som til sammen kan skabe landdistriktsudvikling med lokal forankring og udblik til omverdenen. Der er således ikke tale om krav, men principper som der skal tages hensyn til ved prioritering af et projekt.

Lokale partnerskaber er selve kernen i LEADER-metoden. Første skridt i arbejdet med LEADER-metoden er derfor at etablere et partnerskab af lokale aktører – en lokal aktionsgruppe– der samler repræsentanter for myndigheder, erhvervsliv og civilsamfund. Grundtanken er, at landdistrikternes udfordringer bedst løses gennem forpligtende samarbejde på tværs af den offentlige, private og frivillige sektor til gavn for lokalsamfundet.

Områdebaseret tilgang – betyder, at aktionsgruppen skal udarbejde en lokal udviklingsstrategi med udgangspunkt i områdets specifikke situation, udfordringer og behov. Ethvert geografisk område har sociale, kulturelle, eller naturmæssige ressourcer, der kan inddrages i denne udviklingsproces.

Bottom up-tilgang – betyder, at der skal opmuntres til nærdemokrati, så ideer og beslutninger kommer "nedefra" de egentlige landdistriktsaktører og formidles "op" til de besluttende myndigheder. Den lokale aktionsgruppe er i sig selv et udtryk for en bottom up-tilgang, og det er aktionsgruppens opgave at arbejde for, at den lokale befolkning bliver inddraget i beslutninger af betydning for deres område. Det kan ske ved at inddrage borgerne, foreningslivet og erhvervsrepræsentanter i strategiarbejdet eller ved forberedelse og gennemførelse af projekter, der bidrager til udviklingen af lokalområdet. Hermed sikres opbakning såvel fra vigtige lokale aktører som borgernes medejerskab til beslutningerne, og gør beslutningerne mere levedygtige.

Tværasektoriel tilgang - en tværasektoriel og integreret tilgang betyder, at den lokale aktionsgruppes strategi og projekterne, som gruppen støtter, er koordineret og tænkt sammen som en helhed.

Netværkssamarbejde mellem lokale aktionsgrupper (og evt. andre aktører). Her lægges vægt på, at aktionsgrupperne udveksler informationer, erfaringer og initiativer vedrørende landdistriktsudvikling. Der kan både være tale om lokale, regionale, nationale og transnationale netværk.

Innovative strategier – betyder at aktionsgruppen og de lokale projektholdere skal være åbne overfor nye ideer, processer og samarbejdsrelationer og skal kunne inspirere andre, og projekterne skal danne model til efterfølgelse. Det kan eksempelvis være projekter, der udnytter lokale ressourcer på en ny måde, eller udvikler nye produkter, processer, organisationsformer m.v.

Samarbejdsprojekter – indebærer, at flere aktionsgrupper går sammen om at forberede og gennemføre et projekt. Det kan være aktionsgrupper fra nabokommuner, aktionsgrupper fra forskellige egne af landet eller fra andre lande. Også her er hensigten, at aktionsgrupperne kan udveksle inspiration og erfaring, så viden om landdistriktsudvikling overføres mellem forskellige områder og komme et større område til gode.

SWOT analysen

SWOT analysen er benyttet som analysemetode i Landdistriktsprogrammet 2014 – 2020. Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter ønsker at samme metode benyttes i aktionsgruppernes Udviklingsstrategier.

En SWOT-analyse tager udgangspunkt i beskrivelse af områdets:

S	–	<i>Strengths</i>	–	Styrker
W	–	<i>Weaknesses</i>	–	Svagheder
O	–	<i>Opportunities</i>	–	Muligheder
T	–	<i>Threats</i>	–	Trusler

Analysen gennemføres inden for følgende områder:

1. Infrastruktur (trafikforhold, uddannelses- og sundhedsforhold, energiforsyning).
2. Natur, inkl. udnyttelse/benyttelse.
3. Eventuelle særlige miljømæssige forhold
4. Erhvervsstruktur – små, store virksomheder, iværksættere, arbejdspladsproblematik.
5. Områdets befolkning: Befolkningssammensætning (alder, køn), erhvervsammensætning, tilflytning/raflytningsmønstre, mm. Opgiv områdets samlede areal og befolkningstal samt tæthed (areal divideret med antal = tæthed).
6. Kulturelle forhold – beskriv forhold/kendetegn for området.

Analysen skal hjælpe til at pege på, hvor der allerede er styrker, som evt. kan udbygges eller indtages og svagheder, som evt. kan afhjælpes eller som man i det mindste skal være opmærksom på. Derudover hvilke muligheder, der er i området, som strategien/projekterne fx kan bygge på og endelig hvilke trusler, der er på forskellige områder, der skal tages højde for enten i strategien eller i projekterne.

I analysen kan indarbejdes hvilke stedbundne potentialer og ressourcer, der er i lokalområdet – og som det udviklingsmæssigt vil være hensigtsmæssigt at udvikle yderligere.

BILAG 1.: **SWOT analyse. Udarbejdet af LAG bestyrelsen 9.10.2014.**

LAG Haderslev – Tønder: Udviklingsstrategi efterår 2014.

Gruppearbejde: Hvor er vi stærke? Og hvor er vores udfordringer?

STYRKE – i LAG Haderslev-Tønder	SVAGHEDER – i LAG Haderslev - Tønder
<p>Styrke er det området er god til. Det er nogle karakteristika, der giver den en god slagkraft.</p> <p>Naturen i alle afskygninger (undt.klipper) Kystturisme Havneområder Sdr. Jysk historie som identitetsskaber Grænseområdet unikt i EU sammenhæng Bredt kulturudbud (både professionelle & amatører) Aktive lokalsamfund/"foreningsland" "Co-creation" – samskabelse (før begrebet blev moderne) Mange mikro-arbejdspladser Stabil arbejdskraft Land & By – som en symbiose (men det kan også være en svaghed)</p>	<p>Svaghed er noget området ikke har, gør dårligt i forhold til konkurrenterne eller en situation, der sætter den i en dårlig situation.</p> <p>Først og fremmest infrastrukturen</p> <p>For få veluddannede /Få højtuddannede /Lavt uddannelsesniveau</p> <p>Få arbejdspladser</p> <p>Befolkningssammensætningen – mange ældre.</p>
MULIGHEDER – i omgivelserne	TRUSLER – i omgivelserne
<p>Mulighederne på markedet kan være mange eller få.</p> <p>Grænseregionssamarbejde og – netværk & konkrete samarbejdsprojekter Vadehavssamarbejdet Turistsamarbejde (Gram er mere vestvendt end østvendt) Samarbejdspartnermøder (for nye projektholdere) Klynge-samarbejde blandt virksomheder og iværksættere Aktiv bosætning (tiltag a la Løgumkloster) Mere kultursamarbejde på tværs af de to kommuner Skabe vækst og udvikling gennem udnyttelse af tomme erhvervsbygninger til iværksætteri Gøre det attraktivt at være ung i områderne (danne foreningsmennesker) gennem involvering og ved at sætte rammer til rådighed Fastholde unge i områderne</p>	<p>Trusler er faktorer fra omgivelserne der truer organisationens muligheder.</p> <p>Svært at låne penge til bl.a. iværksætteri og køb af hus</p> <p>Affolkning/fracflytning</p> <p>Uddannelsesniveauet / få højtuddannede</p> <p>Vanetænkningen "plejer er godt"</p> <p>De kommunale budgetter</p> <p>Planloven</p>

Bilag 2. Oversigt over inviterede nøglepersoner til fokusgruppeinterviews & dialogmøder med bestyrelsen for LAG Haderslev-Tønder. Oktober 2014:

Jens Juhl, Gram (Erhverv), Industrivej 9, 6510 Gram
Linnea Beek, Stensbæksvej 29, 6510 Gram (Erhverv)
Kerstin Petersen, Turistchef i Haderslev, Nørregade 52, 6100 Haderslev (turist).
Thomas Trier, Forstander for teater og musikhøjskole, i Toftlund (Erhverv), Herrestedgade 6, 6510 Toftlund
Bodil Glistrup, Turistchef i Tønder, Nørre Frankelvej 1, Havneby, 6792 Rømø (turist)
Iver Gram, ejer af Sort Solsafari (Turist/eventmager) Slotsgaden 22 Møgeltønder, 6270 Tønder
Mette og Luciano ?? (Erhverv), Åvejvej, Løgumkloster 6240
Merete Essenbæk, Haderslev Museum Dalgade 7, 6100 Haderslev (turist)
Mikkel Johansen, Erhvervschef i Tønder, Kalmargårdparken 3, Marstrup, 6100 Haderslev (erhverv)
Gert Helenius, Erhvervschef i Haderslev, Lysbjergvej 6, Hammelev, 6500 Vojens (erhverv)
Solveig Kappel, Sønderjysk Landboforening (Erhverv), Ringgade 28, Maugstrup, 6500 Vojens
Janne Bonde, DGI konsulent. (Turist), Moltrupvej 27, 6100 Haderslev
Else Pia Erz, Ribevej 13, 6780 Skærbæk (turist)
Nicolaj Boysen, ungdomsrådsformand i Haderslev (turist??) Drejøvej 42, 6100 Haderslev
Bo Andersen, Johannes (Erhverv) Storegade 12, 6270 Tønder
Sanne Brodersen, Gram Slot (Erhverv), Slotsvej 54, 6510 Gram
Niels Dahlmann, Bredebro Sparekasse, Storegade 25, 6261 Bredebro (erhverv)
Søren Hansen, Skærbæk Fritidscenter (Turist), Storegade 46-48, 6780 Skærbæk
Kirsti Snitker, butiksejer i Skærbæk, Storegade 18 6780 Skærbæk
Brummers Gård, Årø (Turist), Årø 145, 6100 Haderslev
Gry Kibsgaards, Cafe Kridt (Erhverv) Lakolk Butikcenter 1, Lakolk, 6792 Rømø
Johannes Knudsen, Gammelbro Camping, Gammelbrovej 70, Årøsund, 6100 Haderslev (Turist)
Thor Lange, Kulturmedarbejder Haderslev Kommune, Gåskærvej 26-28, 6100 Haderslev
Kia Fog Kristensen, Kulturmedarbejder Tønder Kommune, Kongevej 57, 6270 Tønder
Birgitte Hjort Jaritz, More Mojn i Haderslev (Turist), Lysbjergvej 6, Hammelev, 6500 Vojens
Karin Lorentzen Kærgård, Ribevej 83, 6780 Skærbæk (turist)
Per Riber Rasmussen fra Hammelev SUF, Søndergårdsvej 7, 6500 Vojens (turist)
Børge Larsen, "Min købmand", Vestergade 1, Arnum, 6510 Gram
Ruth Lorentzen, Østerende 13, 6261 Bredebro (erhverv)